

vrijdag

22.10.2010

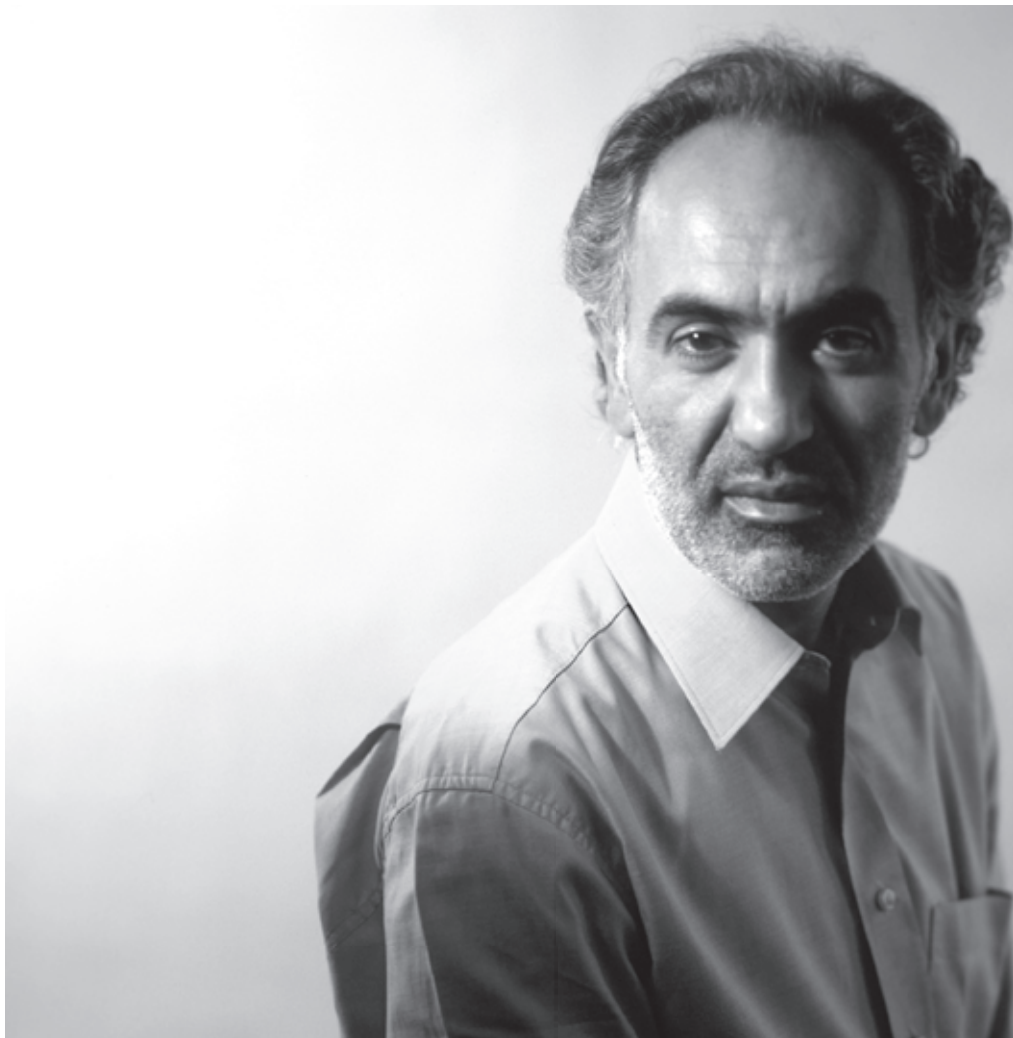
20.00 Concertzaal

19.15 Inleiding

door Jan Christiaens

ABDEL RAHMAN EL BACHA

Mozart & Ravel

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografie

In 1978 won de toen negentienjarige en Libanese Abdel Rahman El Bacha de Koningin Elisabethwedstrijd voor piano, met inbegrip van de publieksprijs. Dit betekende het startpunt van een succesvolle internationale carrière. El Bacha's repertoire reikt van Bach tot Ravel en Prokofiev, en omvat zo'n zestig klavierconcerti. Tot zijn uitgebreide discografie behoort een opname van de Beethoven-sonates en van het integrale oeuvre van Chopin. Deze en andere projecten werden met verschillende prijzen bekroond.

Uitvoerder en programma

Abdel Rahman El Bacha: piano

—

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Sonate in F, K.332 (1781-1783)

- Allegro
- Adagio
- Allegro assai

Sonate in C, K.545 (1788)

- Allegro
- Andante
- Rondo

Sonate in c, K.457 (1784)

- Molto allegro
- Adagio
- Allegro assai

— pauze —

Maurice Ravel (1875-1937)

Pavane pour une infante défunte (1899)

Jeux d'eau (1901)

Sonatine (1903-5)

Gaspard de la nuit (1908)

- Ondine
- Le Gibet
- Scarbo

Ongelijktijdige tijdgenoten

Ook al staan ze op de tijdslijn meer dan honderd jaar van elkaar verwijderd, toch hebben Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) en Maurice Ravel (1875-1937) veel gemeen. Een aangeboren gevoel voor heldere vormen, klare lijnen, evenwichtige proporties en een zekere emotionele terughoudendheid, zijn enkele draden die Mozart met Ravel verbinden.

Voor Ravel was expressie nooit een doel op zich, het was hoogstens een effect van technische perfectie. Met *Jeux d'eau* (1901) gaf Ravel voor het eerst blijk van dit technische meesterschap, na enkele eerdere leerstukken die niet altijd even overtuigend zijn. *Jeux d'eau* is een soort commentaar op Franz Liszts *Les jeux d'eau à la Villa d'Este* (uit *Années de Pèlerinage*). Ravel schrijft vloeibare muziek, door vooral het hogere, glinsterende register van het pianoklavier in te zetten. De rechterhand speelt snelle muzikale figuraties, terwijl de eigenlijke melodie zich in de linkerhand ontplooit.

Nog meer watersymboliek is te vinden in *Ondine*, het eerste deel uit Ravels meesterwerk *Gaspard de la Nuit* (1908). Na zijn kennismaking met de suggestieve poëzie van Aloysius Bertrand (1807-1841) besliste Ravel om van drie gedichten een muzikaal equivalent te componeren: *Ondine*, *Le Gibet* en *Scarbo*. De drie gelijknamige bewegingen van *Gaspard de la Nuit* openen een nieuwe klankwereld, zonder de band met de tonaliteit helemaal door te knippen. Ravel breidde de gangbare tonale akkoorden (drieklanken, bestaande uit drie tonen) graag uit met septiemen en zelfs nones. Daardoor verminderde hun tonale herkenbaarheid, maar vergrootte hun suggestieve kracht. Verder is in *Gaspard* een totaal nieuw type schriftuur voor de piano te vinden, dat graag het hogere

register opzoekt. De akkoorden lijken wel te zweven, zo hoorbaar is de afwezigheid van hun dragende bastonen. Dit draagt in hoge mate bij tot het sterk omfloerste en suggestieve karakter van deze muziek. Melodieën worden niet rechttoe rechtaan voorgesteld, maar zitten verborgen in een rijke klankwolk. Voeg daarbij de asymmetrische, quasi-onstabiele ritmiek en de ongewone orkestrale klankrijkdom van de piano, en het is duidelijk dat Ravels 'poèmes pour piano' zonder blozen naast Bertrands betoverende poëzie mogen staan.

Met zijn *Sonatine*, gecomponeerd tussen 1903 en 1905, keert Ravel de 19e eeuw de rug toe en richt hij zijn blik helemaal op het 18e-eeuwse classicisme. Het resultaat is een pareltje van formele klaarheid en emotionele helderheid, waarin Ravel aanknoopt met een genre dat Mozart op de kaart heeft gezet. Net als Mozart opteert Ravel voor een driedelig grondplan, waarbij een eerste relatief snelle beweging gevolgd wordt door een traag middendeel en een snelle finale.

Deze opbouw was vanaf ca. 1740 de gangbare praktijk geworden voor de pianosonate. Mozart hield zich aan deze conventie, maar liet niet na om binnen deze grenzen verrassend vrij om te springen met andere conventies. Zo is het beginthema (Allegro) van de *Sonate K.332* (1781-1783) volgens Alfred Einstein 'eigenlijk geen begin, maar eerder een tweede thema, lyrisch en zangerig, alsof het uit de hemel komt gevallen'. Mozart was in die tijd nog sterk onder de indruk van de reis naar Mannheim die hij enkele jaren voordien had gemaakt. Daar, in het onbetwiste centrum van de toenmalige symfonische kunst, assimileerde hij de typische Mannheimer-stijl, waarvan de kenmerken ook in de *Sonate K.332* aanwezig zijn: kortademige muzikale zinnen en een eerder nerveuze

stijl, nog extra in de verf gezet door talrijke dynamische contrasten. De openingsmaten van de laatste beweging van deze sonate (Allegro assai) zijn een treffende illustratie van Mozarts 'Mannheimer Manieren', zoals deze stijl toen soms smalend genoemd werd.

Vanaf 1785 verschuift het zwaartepunt in Mozarts bezigheden van de pianosonate naar het pianoconcerto. Die verminderde interesse in de klaviersonate is ook enigszins af te lezen uit zijn werkcataloog. Zo gebruikt Mozart rond die tijd in zijn eigenhandige werkcataloog geregeld de term "klein" voor zijn sonate-composities, zo bijvoorbeeld voor de *Sonate K.545: Kleine Klaviersonate für Anfänger* (1788). De titel die de uitgever aan dit kleinoed gaf – 'Sonate facile' – is bedrieglijk. Ook al is deze sonate wellicht vanuit een pedagogisch oogpunt gecomponeerd, toch vereist een feilloze uitvoering ervan meer dan beginnerskwaliteiten.

Ook al werd de *Sonate K.457* (1784) in de herfst van 1785 tesamen met de *Fantasie K.475* uitgegeven, toch is de samenhang tussen beide composities onduidelijk. Lag het in Mozarts bedoeling de uitvoering van de *Sonate* te laten voorafgaan door de *Fantasie*, of is de bundeling van beide werken in één band eerder toe te schrijven aan de uitgever? Feit is alleszins dat beide werken in dezelfde toonaard staan (do klein), en daardoor ook een zekere verwantschap qua karakter hebben. In de *Sonate* laat Mozart het klassieke evenwicht geleidelijk los, en komt de (pre-)romantische esthetiek al om de hoek loeren, in de grillige dramatiek van de eerste beweging, de verheven sfeer van het proportioneel erg lange middendeel en de onmiskenbaar beethovenaanse expressie van de finale.

Scarbo

‘Of je veroemd sterft, of met absolutie,’ murmelde Scarbo in mijn oor vannacht, ‘als doodslaken zal je een spinnenweb hebben, en de spin begraaf ik met je mee!’

‘Ach! laat me tenminste als doodslaken hebben,’ antwoordde ik hem, de ogen rood van het zolang huilen, ‘een treurwilgenblad, waarin mij de bries van het meer moge wiegen.’

‘Welnee,’ grijnslachte de spotzieke dwerg, ‘want dan zou je van de nachtkever de prooi worden, die ‘s avonds op de door de ondergaande zon verblinde insecten jaagt!’

‘Heb je dan liever,’ hernam ik, met altijd de stem nog vol tranen, ‘heb je dan liever, dat ik uitgezogen zal worden door een tarantula met een olifantssnuit?’

‘Nu dan, troost je,’ riep hij uit, ‘je zult als doodslaken de met goud bespikkelde lijkbanden van een slangenhuid hebben, waarmee ik je als een mummie zal inwikkelen.

En in de duistere crypt van Saint-Bénigne, waar ik je recht op tegen de muurwand zal zetten, kun je dan, zo vaak als het je lief is, de kindertjes horen schreien in de limben.’

Jacques Callot (1592-1635)

Gaspard de la Nuit omvat een aantal in vijf boeken gegroepede korte prozagedichten van Aloysius Bertrand (1804-1841). Het werd voor het eerst in het Nederlands vertaald door Aart van der Leeuw (1876-1931) als *Kasper van der Nacht*. Voor dit lange prozagedicht waarvoor Charles Baudelaire grote bewondering koesterde, liet Bertrand zich inspireren door tekeningen van Rembrandt en Jacques Callot. Ravel zette slechts drie ‘verbeeldingen’, zoals Bertrand zijn schetsen betitelde, op muziek. *Ondine*, *Le Gibet (De Galg)* en *Scarbo*. De spotzieke dwerg Scarbo wordt vooral in het derde boek *De Nacht en zijn Beguichelingen* ten tonele gevoerd. Bertrand was lang niet de enige auteur wiens werk aan de 19e eeuwse romantische nachtcultus herinnert of zich liet inspireren door werk van de geniale en destijds beroemde graveur en etser Callot. Denken we maar aan E.T.A. Hoffmanns *Fantasiestücke in Callots Manier*. Jacques Callot werd geboren in Nancy en leerde graveren en etsen in Rome en Firenze, waar hij een tijdlang in dienst was van Cosimo II de Medici. Na diens overlijden in 1621 keerde hij naar Nancy terug en werd met zijn prenten van grotesk geklede figuren, dwergen, kreupelen, bedelaars en topografische gezichten die getuigden van een enorme vindingrijkheid en technische perfectie, zo beroemd dat Lodewijk XIII hem naar Parijs ontbood, waar hij van 1628 tot 1630 verbleef. Op verzoek van de koning graveerde hij prenten van de belegering van La Rochelle en van het eiland Ré. Callot luidde een nieuwe periode in de Franse prentkunst in en liet een omvangrijk oeuvre na van een 1500-tal prenten en meer dan 2000 tekeningen.

Scarbo, tekening van J. Callot

Johan Huys

Tae-Hyung Kim

Piotr Anderszewski © Marc Ribes

wo 03.11.10 / 20.00 & do 04.11.2010 / 15.00 / Kamermuziekzaal

Tae-Hyung Kim / Laureaat Koningin Elisabethwedstrijd / Pianorecital

Voor veel muzikliefhebbers is de Koningin Elisabethwedstrijd een jaarlijks hoogtepunt van het concertseizoen. In de Scoop-concertreeks biedt het Concertgebouw een podium aan jonge muzikanten, en programmeert het een pianorecital door Tae-Hyung Kim, de vijfde laureaat van de zestiende editie van de wedstrijd.

vr 19.11.10 / 20.00 / Concertzaal

Piotr Anderszewski / Bach & Schumann

Dat Bach de moderne concertvleugel nooit gekend heeft, beschouwt Piotr Anderszewski niet als een obstakel om er de essentie en tijdloosheid van zijn muziek mee uit te drukken. In dit recital combineert de Poolse sterpianist twee van Bachs zogenaamde *Engelse Suites* met de onaards mooie, visionaire *Gesänge der Frühe* van Robert Schumann.

In het Concertgebouwcafé kunt u gezellig nagenieten met cultuurliefhebbers en mogelijk ook met de artiesten.

Met de steun van Piano's Maene

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02
IN&UIT, 'T ZAND 34, BRUGGE

